

**BALIKESİR MUTASARRIF ÖMER ALİ BEY YAZMA ESER
KÜTÜPHANESİ'NDE BULUNAN SELÇUKLU VE BEYLİKLER DÖNEMİ
ÜSLUBUNDAKİ CİLDLER**

Prof.Dr. Mustafa YILDIRIM
Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu İlahiyat Fakültesi
Beyza ÇAKIR
Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi

Öz

Bu çalışma, Balıkesir Mutasarrıf Ömer Ali Bey Kütüphanesi'nde yer alan Selçuklu ve Beylikler Dönemine ait yazma eserlerin incelenmesi ve değerlendirilmesi hususunda yazılmıştır. Bu çalışmanın amacı, kütüphanede yer alan eserlerin farklı sanat dallarıyla arasında bulunan bezeme ve tasarım unsurları ile karşılaştırılarak eserleri ortaya çıkartmaktır. Balıkesir ilinde yer alan bu kütüphanenin bu çalışma ile incelenmesi nihâi hedef olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda makalenin giriş bölümünde Cilt Sanatına ait bilgiler verilmiş ardından Mutasarrıf Ömer Ali Bey Kütüphanesi hakkında bilgi verilmiştir. Kütüphanede toplam 2750 adet yazma eser olup, bu eserlerden 16 tanesi incelenmiş ve makalede sunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Mutasarrıf Ömer Ali Bey Kütüphanesi, Cilt, Selçuklu

ABSTRACT

***Examples of Book Bindings in the Style of Seljuk And Beyliks
in the Library of Balıkesir Mutasarrıf Omar Ali Bey***

This study has been written about examination and evaluation of written works belonging to the Seljuk and Principalities Periods in Balıkesir Mutasarrıf Ömer Ali Bey Library. The aim of this study is to reveal the works by comparing them with the decoration and design elements in the library. The study of this library in the province of Balıkesir was determined as the ultimate goal. In this context, information about Cilt Art was given in the introduction part of the article and then information was given about the library of Mutasarrıf Ömer Ali Bey. There are 2750 written works in the library and 16 of these works have been taken into consideration and presented in the article.

Keywords: Mutasarrıf Ömer Ali Bey Library, Cilt, Selçuklu

Giriş

1923 senesinde Karesi şehri kurulmuş ve kurulmuş olan bu şehre 1926 senesinde Balıkesir ismi verilmiştir. Balıkesir'de yer alan Mutasarrıf Ömer Ali

Bey Yazma Eser Kütüphanesi Selçuklu ve Beylikler Dönemine ait eserleri bünyesinde barındırmaktadır. Bu döneme ait 16 farklı eser incelenmiş ve makale kapsamında sunulmuştur.

Cilt kavramı Arapça kökenlidir ve deri manasına gelmektedir¹. Koruma ve süsleme amacı ile üretilen kaplar genel olarak deri malzemelerden üretildiğinden dolayı “cilt” adını almışlardır². Ciltleri üreten kişilere; “mücellid”, üretilen ciltlere ise “teclid” adı verilmiştir. Eski dönemlerden kalma yazı ve kitapların bir arada tutulması ve çevresel faktörlerden korunabilmesi için deri, bez, mukavva ve bazı kağıtlardan faydalanılarak ciltler oluşturulmuştur³.

Cilt; sertâb, arka kapak, şiraze, sırt, zencirek, köşebend, salbek, dudak, ön kapak ve miklebeten oluşmaktadır. Kitabın dış yüzeyini korumak amacıyla yapılan üst ve alt bölümlerini örten kısımları kapak olarak adlandırılmaktadır⁴. Bu kapaklardan her birine “deffe” adı verilmektedir⁵. Eski el yazması eserler bugünkü kitapların aksine sağ taraftan açılmaktadır. Üst tarafta kalan “üst kab”, alt tarafta kalan “alt kab” adını almaktadır⁶. Alt kapağın devamı “sertâb” a bağlı haldedir⁷. Kitabın sayfalarını korumak ile görevli olan “mikleb” ön kapak ve kitap arasında bulunur⁸. Miklebin uç kısmı üç köşeden oluşmaktadır. Klasik ciltlerde miklebe de kapaklar kadar özen gösterilmiştir.

Sertâb alt kapak ve miklebe arasında bulunur. Kitabın ön bölümünü korumak için yapılmıştır. İlk dönemlerde çok fazla tezyinatlı oluşturulmayan sertâb- lar sonraki dönemlerde daha zengin süslemeler ile bezenmiştir⁹. Ayrıca bu bölüm miklebe hareket olanağı da vermektedir¹⁰.

Sırt bölümü kitabın alt ve üst kapaklarını birbirine bağlamaktadır. Sırtta herhangi bir yazı bulunmaz¹¹. Türk ve Selçuklu dönemi ciltlerinde sırt kısmı daima düzdür¹². Kapaklar ve sırt arasında, kapakların rahat bir şekilde açılması için bırakılmış olan boşluk “muhat payı”, sertâb ve miklebe ile kapaklar arasındaki boşluk “dudak” olarak adlandırılmaktadır¹³. Şiraze sözlük anlamında “kitabın yapraklarını düzenli bir şekilde tutan bağ, örgü” olarak belirtilmiştir. Bu örgünün dikiminde kullanılan ipliğin uç kısımları bilinçli bir şekilde uzun bırakılır

¹ Tanındı, Zeren, *Başlangıcından Osmanlı'ya Tezhip Sanatı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2009, s.7.

² Esiner Özen, Mine, *Türk Cilt Sanatı*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara,1998, s.9.

³ Esiner Özen, *Türk Cilt Sanatı*, s.11.

⁴ Esiner Özen, *Türk Cilt Sanatı*, s.36.

⁵ Develioğlu, Ferit, *Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara, 2001, s.171.

⁶ Derman, Uğur, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Ders Notları*, İstanbul, 2005, s.7.

⁷ Özönder, Hasan, *Ansiklopedik Hat ve Tezhip Sanatları Deyimleri, Terimleri Sözlüğü*, Konya, 2003, s.132.

⁸ Arıtan, Ahmet Saim, “Anadolu Selçuklu Cilt San’atının Özellikleri”, *II. Milli Selçuklu Kültür Medeniyeti Semineri Bildirileri*, Konya, 1993, s.554.

⁹ Arıtan, Ahmet Saim, “Anadolu Selçuklu Cilt Sanatı”, *Türkler Ansiklopedisi*, Ankara, 7(2002): 933-943.

¹⁰ Binark, İsmet, “Türk Kitapçılık Tarihinde Cilt San’atı”, *Türk Kültürü Dergisi*, Ankara, 36(1965): 101-112.

¹¹ Esiner Özen, *Türk Cilt Sanatı*, s.5.

¹² Arıtan, “Anadolu Selçuklu Cilt Sanatı”, s.935.

¹³ Arıtan, “Anadolu Selçuklu Cilt San’atının Özellikleri”, s.554.

buna da “kanat” adı verilir¹⁴. Şems, Arap dilinde güneş anlamına gelmektedir. Şemse, eski kitapların cilt bölümlerinde kapakların üzerine yapılmış güneş motifidir. Şemseler XV. Asır Osmanlı ve Anadolu Selçukluları’nda genel olarak dilimli, yuvarlak ve nadiren de beyzîdir. Şemse sağ kapağın dışında miklebe, iç kapaklara da yapılmıştır¹⁵. Şemse bazı eserlerde kapağın tamamını örtmektedir. Şemsenin iki ucunda bulunan uzantı biçimindeki süslemelere “salbek” adı verilmektedir¹⁶. Salbekler şemseyle ayrı olabileceği gibi bitişik olması da mümkündür. Genellikle Anadolu Selçuklu Devleti’nin son dönemlerinde, erken Osmanlı ve Beylikler dönemlerinde yuvarlak şemseden ovale geçiş aşamasında kullanılmıştır¹⁷.

Köşebentler zencireklerle bitişik bir şekilde cilt kapağının dört köşesinde bulunan süslemelerdir. Köşe bağı, köşe çiçeği gibi anlamlara gelmektedir. Genellikle tezyîni özelliklere sahiptir, bazı zamanlarda düz cetvel çekilmiştir¹⁸.

BALIKESİR MUTASARRIF ÖMER ALİ BEY YAZMA ESER KÜTÜPHANESİ

Balıkesir’de yer alan Mutasarrıf Ömer Ali Bey Yazma Eser Kütüphanesi Osmanlı Devleti’nin padişahlarından olan II. Abdülhamit Han’ın onayı ile 1901 yılında “Hamidiye Kütüphanesi” olarak kurulmuştur. Kendine ait bir hizmet binası oluşturulup taşınana kadar geçici bir süreyle Balıkesir İl Halk Kütüphanesinde hizmet vermeye devam etmiştir¹⁹.

Balıkesir Valiliği 2015 senesinde binayı restore etmiş, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı binanın denetimini yapmış ve Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı İstanbul Bölge Müdürlüğü’ne bağlı olarak oluşturulan Mutasarrıf Ömer Ali Bey Kütüphanesi hizmete açılmıştır²⁰.

Örnekler

Örnek Nu:1	Envanter Nu: 679	Resim Nu: 1
Eserin Adı: Mesabihu’s-Sünne		
Dil: Arapça	Konusu: Hadis	Ketebes (Tarihi): 760/1359
Ölçüler	Cilt ve Kâğıt: 255x170mm	Yazı Ölçüsü: 175x110mm
Müellifi: el-Hüseyn b.Mes’ud el-Bagavi (436-510/1044-1117)		
Yazı: Talik	İnceleme Tarihi: 06.12.2017	Malzeme ve Rengi: Kahverengi Sahtiyan
Varak (Yaprak Sayısı): 289		

¹⁴ Özönder, *Ansiklopedik Hat ve Tezhip Sanatları Deyimleri, Terimleri Sözlüğü*, Konya, 2003, s.187.

¹⁵ Esiner Özen, Mine, “Klasik Cilt Sanatımızın Bazı Özellikleri”, *Antika*, İstanbul, 25(1987): 4-7.

¹⁶ Esiner Özen, Mine, *Yazma Kitap Sanatları Sözlüğü*, İstanbul, 1985, s.60.

¹⁷ Arıtan, “Anadolu Selçuklu Cilt Sanatı”, s.936.

¹⁸ Arıtan, “Anadolu Selçuklu Cilt Sanatı”, s.935.

¹⁹Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, “*Ömer Ali Bey Kütüphanesi Tarihçesi*”, <http://www.omerlibey.yek.gov.tr/#>, (et.20.05.2018).

²⁰ Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, “*Ömer Ali Bey Kütüphanesi Tarihçesi*”, <http://www.omerlibey.yek.gov.tr/#>, (et.20.05.2018).

Bugünkü Durumu: Arka kapak, ön kapağa kıyasla biraz daha yıpranmıştır ve soyulmalar görülmektedir. Ciltte, sertâb ve mikleb mevcut değildir. Ön ve arka kapak farklı tarzda yapılmıştır.

Kapak zencirekleri, 4 mm genişliğinde düz cetveller şeklindedir. Kapak köşebentleri bulunmamaktadır.

Ön kapak şemsesi, 50 mm çapında 22 dilimli oval şemse tarzında ve salbeksizdir. Şemse zemini rumi tepelik ve bulut motifleriyle tezyin edilmiştir. Kapak etrafı üç sıra cetvelle çevrelenmiştir. Arka kapak şemsesi, 50 mm çapında mekik şemse tarzında ve salbeklidir. İki sıra halinde düz kontur ile çevrelenmiş olup, ince sarmal 35 mm kalınlığında zencirek motifleriyle şemse zemininin etrafına bir bordür oluşturulmuştur. Şemse zemini dal harfinin ağızları birbirine geçecek şekilde düzenlenmiştir. Bu motiflerden bazıları altın ile renklendirilmiştir.

Salbeklerin, şemse ile arasında ki bağ, zencirek motifleriyle bağlanmış ve altınla süslenmiştir.

Resim:1, Örnek1, Mesabihu's-Sünne, 760/1359, Balıkesir Mutasarrıf Ömer Ali Bey YEK,679, Ön ve Arka Kapak.

Değerlendirme: 760/1359 tarihli eserin cildi; çağdaşı olduğunu düşündüğümüz Sivas Ziya Bey Kütüphanesi'nde bulunan ve aynı ismi taşıyan cildin ön kapakları birbiriyle benzerlik göstermektedir. Arka kapağı ise yine aynı kütüphanede yer alan Sifau'l-Fuad ve Rahatu'l İnsan eseriyle benzerlik göstermektedir. Amasya II. Bayezid İl halk Kütüphanesi'ndeki 14.yüzyıla tarihlenen 05 Ba 135 94 numaralı örnekle ve Kayseri Raşit Efendi Kütüphanesi'ndeki Hızanetü'l-Fıkıh 95 adlı eserlerle olan benzerliğinden dolayı cildi 13- 14.yüzyıl ciltleri içinde değerlendirebiliriz.

Örnek Nu: 2	Envanter Nu: 890	Resim Nu: 2
Eserin Adı: Uddetü's-Sabirin ve Zahîrüt'ş-Şakirin		
Dil: Arapça	Konusu: İslam	Ketebesı (Tarihi): 816/1412
Ölçüler:	Cilt ve Kâğıt: 175x145mm	Yazı Ölçüsü: 150x105mm
Müellifi: İbn Kayyim el-Cevzîye Muhammed b. Ebî Bekr (691-751/1292-1350)		
Yazı: Nesih	İnceleme Tarihi: 06.12.2017	Malzeme ve Rengi: Kahverengi Sahtiyan
Varak (Yaprak Sayısı): 310		

Bugünkü Durumu: Eser yıpranmış durumda olup sertâbtan tamamen ayrılmıştır ve ipe bağlı tutulmaktadır. Ön ve arka kapak aynı tarzda yapılmıştır.

Kapak zencirekleri 13 mm kalınlığında "çok geniş örgülü"²¹ tarzındadır.

Kapak köşebentleri üçgen formdadır. İçleri, 3 adet dairesel motifle tezyin edilmiştir.

Kapak şemseleri, 55 mm çapında yuvarlak tarzdadır. Şemse dıştan küçük dilimlerle ve tığlarla çevrili olup içi; iç içe geçmiş iki üçgenin oluşturduğu altıgen bir motif ve motifin içi ise altın kakma süslemelerle tezyin edilmiştir. Altıgenin içi ve üçgenlerin oluşturduğu motifin dışında kalan kısım ise gülçelerle süslenmiştir.

Resim:2 Örnek2, Uddetü's-Sabirin ve Zahîrüt'ş-Şakirin, 816 /1412, Balikesir Mutasarrıf Ömer Ali Bey YEK, 890, Ön ve Arka Kapak.

²¹ Artan, Ahmet Saim, "Anadolu Selçuklu Ve Bu Üslubu Taşıyan Ciltlerde Zencirek Tipolojisi Denemesi", *İSTEM*, Konya, 1(2003):84.

Değerlendirme: 816/1412 tarihli eserin cildi, süslemeleri, yuvarlak şemse tarzları ve şemse içi kullanılan motifleri (6 kollu yıldızla tezyin edilmesini değerlendirdiğimizde) bize eserin, üzerindeki ketebe tarihinden daha erken bir tarihe ait olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla cilt en geç 14. yüzyıl sonlarının özelliklerini taşımaktadır.

Örnek Nu: 3	Envanter Nu: 751	Resim Nu: 3
Eserin Adı: Meşariku'l-envaru'l-Nebeviyye min sıhahi'l-ahbari'l-Mustafaviyye		
Dil: Arapça	Konusu: İslam	Ketebesini (Tarihi): 821/1418
Ölçüler:	Cilt ve Kâğıt: 175x145mm	Yazı Ölçüsü: 150x105mm
Müellifi: Radieddin el-Hasan b. Muhammed es-Sâgâni (577-650/1181-1252)		
Yazı: Nesih	İnceleme Tarihi: 06.12.2017	Malzeme ve Rengi: Kahverengi Sahtiyan
Varak (Yaprak Sayısı): 126		

Bugünkü Durumu: Eserin dışı kağıtla kaplanmış olup yer yer yırtılmalar görülmektedir. Miklebtteki kaplamadan dolayı üzerindeki motifi tam olarak görmek mümkün değildir. Eserde kurt yenikleri mevcuttur. Ön kapak ve arka kapak aynı tarzda yapılmıştır.

Kapak zencirekleri, 10 mm genişliğinde “ters ve düz post-samarrâli”²² tarzındadır.

Kapak köşebentleri, üçgen formda olup, içlerinde birer adet gülçe motifi bulunmaktadır.

Kapak şemseleri, 50 mm çapında dilimli yuvarlak tarzdadır. Şemsenin dışını saran halka ise 3 mm genişliğindedir. Şemsenin etrafı 12 adet yarım daire ve 6 adet tığ ile çevrilmiştir. Şemsenin etrafındaki dairelerin içleri de tamamen gülçeleri andıran geometrik tasarımla tezyin edilmiş olup, aynı şekilde şemse içleri de helezonu andıran geometrik tasarımlarla süslenmiştir.

Sertâb zencireği 80 mm kalınlığında düz formdadır.

Mikleb, zencirekleri kısa ve uzun şeritli geçmeli formdadır. Fakat miklebin üzerindeki şemse motifinin üzeri kaplanmış durumda olduğu için tezyinini tam olarak bilinmemektedir. Tahminen yarım daire formunda bir şemse ve içi yıldız formunda tezyin edilmiştir. Kapak içleri kâğıt kaplı olup, miklebin içi ebru kağıtla kaplanmıştır.

²² Arıtan, “Anadolu Selçuklu Ve Bu Üslubu Taşıyan Ciltlerde Zencirek Tipolojisi Denemesi”, s.84.

Resim:3Örnek3, Meşariku'l-envaru'l-Nebeviyye min sıhahi'l-ahbari'l-Mustafaviyye 821/1418, Balıkesir Mutasarrıf Ömer Ali Bey YEK,751, Ön Kapak, Arka Kapak, Mikleb.

Değerlendirme: 821/1418 tarihli eserin cildini; ana karakteri, dilimli yuvarlak şemselerin gelişimine, altın noktaların olmayışını ve Amasya İl Halk Kütüphanesi yazma: 267'da kayıtlı olan Musaffa Şerhu'l Manzûm ile olan benzerliğini de dikkate alarak 13.yy sonu 14.yy başlarına tarihlendiriyoruz. Kapağın ortasında yer alan çarkıfelek motifi açısından da cildin 13.yüzyıla tarihlendirilmesi mümkündür.

Örnek Nu: 4	Envanter Nu: 485	Resim Nu: 4
Eserin Adı: et-Tezkire bi Ahvâli'l-Mevtâ ve Ahvali'l-Ahire		
Dil: Arapça	Konusu: Tefsir	Ketebesı (Tarihi): 825/1421
Ölçüler:	Cilt ve Kâğıt: 175x125mm	Yazı Ölçüsü: 135x106mm
Müellifi: Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî (v. 671/1273)		
Yazı: Nesih	İnceleme Tarihi: 06.12.2017	Malzeme ve Rengi: Kahverengi Sahtiyan
Varak (Yaprak Sayısı): 197		

Bugünkü Durumu : Cilt oldukça yıpranmış durumdadır. Yer yer yırtılmalar gözükmele birlikte sırt bölümünde üstten ve alttan kopmalar oluşmuştur. Sertâb ve mikleb mevcut durumdadır. Ön kapak ve arka kapak aynı tarzda yapılmıştır.

Kapak zencirekleri, 60 mm genişliğinde, geniş sarmalıdır.

Kapak köşebentleri, üçgen tarzdadır. İçleri, 3 adet X (çarpı) şeklinde motif ve altın kakma noktalarla tezyin edilmiştir.

Kapak şemseleri, 55 mm çapında yuvarlak tarzdadır. İçleri, aralarında altın

kakma noktalar ve gülçeler bulunan 6 kollu yıldızdan türeyen geometrik tasarımla tezyin edilmiştir. Şemselerin etrafı 2 mm genişliğinde sade cetvel, 6 adet altın kakma ve soğuk tığlarla çevrilidir.

Sertâb zencirekleri 10 mm çapında olup kapaklarla aynı zemini taşır, aralarında altın kakma noktalarının bulunduğu “kısa ve uzun şeritli geçmeli”²³ zencirekle tezyin edilmiştir.

Mikleb zencirekleri ve şemsesi kapaklarla aynıdır, gülçelerle tam zemin müzeyyendir. Kapak içleri kâğıt kaplıdır.

Resim4: Örnek4, et-Tezkire bi Ahvâli'l-Mevtâ ve Ahvali'l-Ahire, 825/1421, Balıkesir Mutasarrıf Ömer Ali Bey YEK, 485, Ön ve Arka Kapak.

Değerlendirme: 825/1421 tarihli eserin cildi; her ne kadar 15. yüzyıla kayıtlı olsa da kullanılan bezeme üslubu 13-14.yy özellikleri yansıtır. Kapaklarda kullanılan dairesel biçimli şemse, altı kollu yıldızlar ve iç kapaktaki bitkisel bezeme 13-14.yüzyıl özelliğini taşımaktadır.

Örnek Nu: 5	Envanter Nu: 502/1	Resim Nu: 5
Eserin Adı: Şerhu'l-Ferâ'izi's-Sirâcîye		
Dil: Arapça	Konusu: İslam	Ketebesı (Tarihi): 840/1437
Ölçüler:	Cilt ve Kâğıt: 180x126mm	Yazı Ölçüsü: 117x97mm
Müellifi: Ahmed b. Mahmûd Sîvâsî(öl. 803/1401)		
Yazı: Nesih	İnceleme Tarihi: 06.12.2017	Malzeme ve Rengi: Kahverengi Sahtiyan
Varak (Yaprak Sayısı): 197		

Bugünkü Durumu: Ciltte çok fazla yıpranma görülmemekle birlikte sırt ayrılmış durumda ve mikleb bulunmamaktadır. Ön ve arka kapak farklı tarzlarda yapılmıştır.

²³ Arıtan, “Anadolu Selçuklu Ve Bu Üslubu Taşıyan Ciltlerde Zencirek Tipolojisi Denemesi”, s.84.

Kapak zencirekleri, 10 mm genişliğinde kısa ve uzun şeritli geçmeli tarzda yapılmıştır.

Kapak köşebentleri, üç şerit ve birleşimlerinde dairesel bir motiften meydana gelmektedir.

Ön kapak şemsesi yuvarlak tarzda, 55 mm çapında ve şemsenin çevresini 5 mm kalınlığında bir bordür çevrelemektedir. İçi, çiçek tarzında bir motif ve etrafı halkalarla tezyin edilmiştir. Arka kapak şemsesi yuvarlak tarzda, 55 mm

Resim 5: Örnek5, Şerhu'l-Ferâ'izi's-Sirâciye, 840/1437, Balıkesir Mutasarrıf Ömer Ali Bey YEK,502/1, Ön ve Arka Kapak.

çapındadır. İçi, 9 parçaya bölünmüş kare bir formu andırmakla birlikte bu parçaların içleri X motifiyle tezyin edilmiştir. Kapak içleri kâğıt ve bez ile kaplanmıştır.

Değerlendirme: 840/1437 tarihli eserin cildi; diğer yazma eserler kütüphanelerindeki eserlerle karşılaştırmış fakat bir benzerine rastlanılamamıştır. Cildin tezyin üslubuna bakıldığında taşra üslubunda yapıldığı ön görülmektedir.

Örnek Nu: 6	Envanter Nu: 1110	Resim Nu: 6
Eserin Adı: Dav'u'l-Misbâh		
Dil: Arapça	Konusu: Afro-Asyatik Diller Sami Dilleri	Ketebesini (Tarihi): 852/1147
Ölçüler:	Cilt ve Kâğıt: 255x172mm	Yazı Ölçüsü: 172x95mm
Müellifi: Muhammed b. Muhammed el-Esfarâyînî (670-747/1271-1346)		
Yazı: Nesih	İnceleme Tarihi: 06.12.2017	Malzeme ve Rengi: Kahverengi Sahtiyan
Varak (Yaprak Sayısı): 197		

Bugünkü Durumu: Eser çok fazla hasar görmüş, ipe bağlanmak suretiyle muhafaza edilmektedir. Üzerinde yırtılmalar ve kurt yenikleri görülmektedir. Cilt kapakları katmanlara ayrılmış durumdadır. Ön kapak ve arka kapak aynı tarz-

dadır.

Kapak zencirekleri, 10 mm genişliğinde "içi tepelikli, dilimli kartuşların yan yana gelmesiyle"²⁴ oluşturulmuştur.

Kapak köşebentleri, üçgen formdadır. İçleri ve şeridin dış kısmı tığlarla tezyin edilmiştir.

Kapak şemseleri, 45 mm çapında düz oval şemse tarzındadır. İçleri, tığlarla tezyin edilmiş ve şemsenin çevresi de aynı şekilde yarım daire formunda tığlarla çevrelenmiştir.

Resim6: Örnek6, Dav'u'l-Misbâh, 852/1447, Balıkesir Mutasarrıf Ömer Ali Bey YEK, 1110, Ön ve Arka Kapak.

Değerlendirme: 852/1447 tarihli eserin cildi; şemse tarzı ve sarmal, geçmeli zencirek kullanımı ile Selçuklu cilt geleneğini andırır. 15. yüzyılda Selçuklu cilt geleneğinin devam ettirildiğini göstermektedir.

İ
S
T
E
M
32/2018

Örnek Nu: 7	Envanter Nu: 828	Resim Nu: 7
Eserin Adı: İhya'u Ulûmi'd-Dîn		
Dil: Arapça	Konusu: İslam	Ketebesini (Tarihi): 866/1461
Ölçüler:	Cilt ve Kâğıt: 260x165mm	Yazı Ölçüsü: 200x128mm
Müellifi: Muhammed b. Muhammed el-Gazâlî (450-505/1058-1111)		
Yazı: Nesih	İnceleme Tarihi: 06.12.2017	Malzeme ve Rengi: Kahverengi Sahtiyan
Varak (Yaprak Sayısı): 197		

²⁴ Arntan, "Anadolu Selçuklu Ve Bu Üslubu Taşıyan Ciltlerde Zencirek Tipolojisi Denemesi", s.85.

Bugünkü Durumu : Eser yıpranmış durumdadır. Kapaklardan biri neredeyse kopmak üzeredir. Eser üzerinde yırtılmalar ve kurt yenikleri mevcuttur. Ön ve arka kapak aynı tarzda yapılmıştır.

Kapak zencirekleri, çift sıra halinde yapılmıştır en dışta ki zencirek 14 mm kalınlığında ters ve düz post-samarrâli tarzında olup içteki ise, 10 mm kalınlığında muhtelif geometrik geçmeli tarzdadır.

Kapak köşebentleri, üçgen formda yaldızlı küçük fırfırlı motifler ile süslenmiştir.

Kapak şemseleri, 46 mm çapında dilimli oval ve salbeklidir. Şemseler çift sıra altınla tahrirlenmiş ve bu bordürler 2 mm genişliğindedir. İçleri, geometrik geçmelerle ve altın tığlarla tezyin edilmiştir. Salbekler yine altınlı tepelik formundadır.

Resim7: Örnekleme, İhya'u Ulûmi'd-Dîn , 866/1461, Balıkesir Mutasarrıf Ömer Ali Bey YEK, 828, Ön ve Arka Kapak.

Değerlendirme : 866/1461 tarihli eserin cildi; altın tahrir ve nebati tezyinatının kullanılması bakımından Süleymaniye YEK, Şehzade Mehmet Koleksiyonunda yer alan Fetâvâ'l -Velvâliye eseriyle benzerlik göstermektedir. Eser 14.yüzyılın ikinci yarısı ve 15.yüzyılın ilk yarısına tarihlenebilir.

Örnek Nu: 8	Envanter Nu: 820	Resim Nu: 8
Eserin Adı: Şerhu Mecma'i'l-Bahreyn ve Mülteka'n-Nehreyn		
Dil: Arapça	Konusu: İslam	Ketebesı (Tarihi): 866/1461
Ölçüler:	Cilt ve Kâğıt: 270x185mm	Yazı Ölçüsü: 210x130mm
Müellifi: Feriştahoğlu Abdüllatif b. Abdel'azîz Tîrevî (öl. 797/1395)		

Yazı: Nesih	İnceleme 06.12.2017	Tarihi:	Malzeme ve Rengi: Kahverengi Sahtiyan
Varak (Yaprak Sayısı): 205			

Bugünkü Durumu: Eser yıpranmış durumda olup sertâbın büyük bir kısmı kopmuştur ve yer yer kurt yenikleri görülmektedir. Mikleb bulunmamaktadır. Ön ve arka kapak farklı tarzda yapılmıştır.

Kapak zencireleri, ön kapakta 70 mm genişliğinde sarmal zencirek arka kapakta ise 100 mm genişliğinde ters-düz şekilde yerleştirilmiş tepelikli zencirek mevcuttur.

Kapak köşebentleri ön kapakta görülmemekle birlikte arka kapakta üçgen formda ve içleri yaldızlı küçük motiflerle süslenmiştir.

Ön kapak şemsesi, 35 mm çapındadır. İç içe iki daireden oluşmaktadır. İç dairenin çapı 25 mm'dir. Şemsenin içi 12 adet yarım daire formuyla tezyin edilmiş ve dış halkasının etrafı 27 adet küçük daire ve üzerlerinde tığlarla süslenmiştir.

Arka kapak şemsesi, 55 mm çapında 110 mm uzunluğunda mekik şemse tarzında ve salbeklidir. Şemsenin etrafı tek sıra altınla tahrirlenmiştir. İç halka da ise yine altınla sarmal zencirek motifi uygulanmıştır. Şemse uçlarındaki orta bağ ve salbekleri yine altınla süslenmiştir. Salbekler tepelik formundadır.

Resim8: Örnek8, Şerhu Mecma'î'l-Bahreyn ve Mülteka'n-Nehreyn, 878/1474, Balıkesir Mutasarrıf Ömer Ali Bey YEK,820, Ön ve Arka Kapak.

Değerlendirme: 878/1474 tarihli eserin cildinin ön kapağı; Ayasofya Kütüphanesi'ndeki 14.yüzyıla tarihlenen Mesâlikü'l-Ebsâr fi Memâlikü'l-Emsâr C.25 eserinin arka kapağıyla benzerlik göstermektedir. Kataloğumuzda bulunan bu eserin arka kapak şemsesinin altın tahrirle çevrelenmesinden dolayı; eseri, 14.yüzyılın ikinci yarısı ve 15.yüzyıl son çeyreğine tarihlendirebiliriz.

Örnek Nu: 9	Envanter Nu: 1187	Resim Nu: 9
Eserin Adı: Hulâsatu'l-Fetava		
Dil: Arapça	Konusu: İslam	Ketebes (Tarihi): -
Ölçüler:	Cilt ve Kâğıt: 175x145mm	Yazı Ölçüsü: 150x105mm
Müellifi: Tâhir b. Ahmed el-Buhârî (482-542/1090-1147)		
Yazı: Nesih	İnceleme Tarihi: 06.12.2017	Malzeme ve Rengi: Kahverengi Sahtiyan
Varak (Yaprak Sayısı): 221		

Bugünkü Durumu: Eser yıpranmış durumda olup, ön kapak kopmuştur. Bu nedenle kapakların süslemelerinin aynı olup olmadığı hakkında herhangi bir bilgimiz yoktur.

Kapak zencireği, 60 mm genişliğinde iç içe geçmiş iki motifle oluşturulmuştur.

Kapak köşebendi, bir gülçe etrafında 3 adet kakma ve ucunda ise tığ motifiyle oluşturulmuştur. Kapak şemsesi, 78 mm çapında mekik şemde tarzındadır. İçinde, iki motifin birbirine geçmesiyle oluşturulmuş bir süsleme hakimdir. Şemsenin etrafını iki oval halka çevrelemekte olup halkalar arasında 2 mm genişlik mevcuttur. Şemsenin dışında ise kakma ve tığlarla oluşturulmuş süslemeler hakimdir.

Resim9: Örnek9, Hulâsatu'l-Fetava, 15.yy.'ın ilk yarısı, Balıkesir Mutasarrıf Ömer Ali Bey Kütüphanesi, 1187, Ön ve Arka Kapak.

Değerlendirme: Ketebes kütüphane tarafından belirlenemeyen bu cild; Amasya Bayezit İl Halk Kütüphanesi'nde bulunan Tabakâtü Fukahâi's-şâfiyye eseri ile tezminat bakımından benzetilmesi mümkündür. Kapak içi şemseli olduğundan dolayı cildin; 14.yüzyılın sonları 15.yüzyılın başlarına tarihlendirilmesi mümkündür.

Örnek Nu: 10	Envanter Nu: 44	Resim Nu: 10
Eserin Adı: İmtihânü'l-Ezkiyâ		
Dil: Arapça	Konusu: Afro-Asyatik Diller, Sami Dilleri	Ketebesı (Tarihi): 1056/1646
Ölçüler:	Cilt ve Kâğıt: 196x120mm	Yazı Ölçüsü: 145x66mm
Müellifi: Birgili Mehmed b. Pir Ali (929-981/1513-1573)		
Yazı: Nesih	İnceleme Tarihi: 06.12.2017	Malzeme ve Rengi: Kahverengi Sahtiyan
Varak (Yaprak Sayısı): Kütüphane tarafından tespit edilmedi.		

Bugünkü Durumu: Oldukça yıpranmış durumda olan cildin arka kapağı tamamen soyulmuş durumda olup cildin tamire ihtiyacı vardır. Ön ve arka kapak farklı tarzda yapılmıştır.

Kapak zencirekleri ve köşebentleri görünür durumda değildir.

Ön kapak şemsesi, 54 mm çapında düz yuvarlak olup, şemsenin etrafı 3 mm kalınlığında bir halkayla çevrelenmiştir. Dairenin dışında eşit aralıklarla 8 adet (..) çintemaniler yapılmıştır. Şemse zemini girift örgülüdür ve altın kakmalar mevcuttur.

Arka kapak şemsesi, 38 mm çapında dilimli oval şemse formunda olup salbeksizdir. Şemse içleri saz üslubunda seyrek şekilde süslenerek tezyin edilmiştir.

Resim10: Örnek10,İmtihânü'l -ezkiyâ, 1056/1646, Balıkesir Mutasarrıf Ömer Ali Bey YEK, 44, Ön ve Arka Kapak.

Değerlendirme: 1056/1646 tarihli eserin cildinin arka kapağında bulunan şemse motifi soğuk baskı tekniği ile yapılmış olup, saz üslubunda tezyin edilmiştir. Cildin arka kapağı, Amasya Bayezit İ Halk Kütüphanesi'nde bulunan yazmalar: 05 Ba 43nolu eserin ön kapağı ile benzer özellikler taşımaktadır. Bu

sebeple cildi 16.yüzyılın ilk çeyreğine tarihlendirebiliriz.

Örnek Nu: 11	Envanter Nu: 894	Resim Nu: 11
Eserin Adı: Şir'âtü'l-İslâm		
Dil: Arapça	Konusu: İslam	Ketebesı (Tarihi): 1060/1650
Ölçüler:	Cilt ve Kâğıt: 180x126mm	Yazı Ölçüsü: 135x85mm
Müellifi: İmâm-zâde eş-Sargı Muhammed b. Ebî Bekr (491-573/1098-1177)		
Yazı: Nesih	İnceleme Tarihi: 06.12.2017	Malzeme ve Rengi: Kahverengi Sahtiyan
Varak (Yaprak Sayısı): 85		

Bugünkü Durumu: Eser yıpranmış durumda olup ipe bağlanmak suretiyle muhafaza edilmektedir. Mikleb kısmı kopmak üzeredir ve cilt üzerinde de yırtılmalar görülmektedir. Ön ve arka kapak aynı tarzda yapılmıştır.

Kapak zencirekleri, 60 mm genişliğinde muhtelif geometrik geçmelidir.

Kapak köşebentleri, üçgen formdadır. İçleri, 3 adet altın kakma ile süslenmiştir.

Kapak şemseleri, 45 mm çapında yuvarlak formdadır. İçleri, 7 adet altıgen formda oluşturulmuş geometrik motif ve içlerinde altın kakmaların yer aldığı bir tezyinatla bezenmiştir. Şemselerin etrafında üçer adet yarım daireden oluşan ve üzerlerinde tığların olduğu motifler görülmektedir.

Mikleb kısmındaki zencirek ve köşebentler kapaktakilerle aynı olup, şemsesi ise 4 adet tepeliğinin bir araya gelmesiyle tezyin edilmiş ve etrafı tığlarla çevrilmiştir.

Resim 11: Örnek11,Şir'âtü'l-İslâm, 1060/1650, Balıkesir Mutasarrıf Ömer Ali Bey YEK, 894, Ön ve Arka Kapak.

Değerlendirme: 1060/1650 tarihli eserin cildi; diğer yazma eser kütüphanelerdeki benzerleriyle karşılaştırıldığında ana karakterinin yanında oldukça sade olan ve ciltte altın kakmaların az bulunuşundan yola çıkarak eserin en geç 13.yüzyılın 2.yarisına dâhil olabileceği kanaatindeyiz.

Bugünkü Durumu: Eser yıpranmış durumda olup, sertâb kısmından ayrıl-

Örnek Nu: 12	Envanter Nu: 807	Resim Nu: 12
Eserin Adı: Şerhu'l-Fera'izi's-Siraciyye		
Dil: Arapça	Konusu: İslam	Ketebesı (Tarihi): 1106/1695
Ölçüler:	Cilt ve Kâğıt: 205x145mm	Yazı Ölçüsü: 138x80mm
Müellifi: Şemse'd-Dîn Muhammed b. Eşref el-Hüseynî es-Semerkandî (690/1291'de sağ)		
Yazı: Nesih	İnceleme Tarihi: 06.12.2017	Malzeme Rengi: Kah-verengi Sahtiyan
Varak (Yaprak Sayısı): 117		

mıştır. Ön ve arka kapak aynı tarzda yapılmıştır.

Kapak zencirekleri, 80 mm genişliğinde muhtelif geometrik geçmeli tarzdadır fakat zencirekler kapağın tamamında gözlenememektedir.

Kapak köşebentleri mevcut değildir.

Kapak şemseleri, 38 mm çapında mekik şemse tarzındadır. Etrafı yarım ay şeklinde tığlarla çevrelenmiş ve içi geometrik motiflerle tezyin edilmiştir.

İ
S
T
E
M
32/2018

Resim12: Örnek12, Şerhu'l-Fera'izi's-Siraciyye, 1106 /1695, Balıkesir Mu-tasarırf Ömer Ali Bey YEK,897, Ön ve Arka Kapak.

Değerlendirme: 1106 /1695 tarihli eserin cildi; kataloğumuzda yer alan 9 nolu eserle benzerlik göstermektedir. Bu sebeple 14.yüzyılın sonları, 15.yüzyılın başlarına tarihlendirilmesi mümkündür.

Örnek Nu: 13	Envanter Nu: 204	Resim Nu: 13
Eserin Adı: Envaru't-Tenzil ve Esrâru't-Te'vil		
Dil: Arapça	Konusu: Arap- Talik	Ketebesı (Tarihi): 1126/1714
Ölçüler:	Cilt ve Kâğıt: 195x129mm	Yazı Ölçüsü: 140x65mm
Müellifi: Abdullah b. Ömer el-Kadi el-Beyzavi (685 H./ 1286 M.)		
Yazı: Arap- Talik	İnceleme Tarihi: 06.12.2017	Malzeme ve Rengi: Kahverengi Deridir
Varak (Yaprak Sayısı): 9		

Bugünkü Durumu: Cilt oldukça yıpranmış durumdadır. Üzerinde yer yer yırtılmalar görülmektedir. Arka kapak muhdestir. Sırt ve sertâb kısmı tamamen soyulmuştur. Ön ve arka kapak farklı tarzda yapılmıştır.

Kapak zencirekleri, 10 mm genişliğinde kare karakterli geniş bordür şeklindedir. Kapak köşebentleri, üçgen formdadır. Ön kapak şemsesi, 5 mm çapında yuvarlak tarzdadır. Şemseyi çevreleyen halka ise 2 mm genişliğindedir. İçi, iç içe geçmiş üçgenlerden oluşan yarım daire formları gözlemlenmekte olup, şemsenin merkezinde altıgen bir motif yer almaktadır. Arka kapak, 40 mm çapında olup, geometrik geçmeli bir motif tezyin edilmiştir. Sertâb kısmı tamamen soyulduğu için herhangi bir süsleme görülmemektedir.

Mikleb zencirekleri kapaklarla aynı olup, şemsesi 70 mm çapında iki tane üçgenin birbirine geçmesiyle oluşturulmuş geometrik tezyin ile süslenmiştir. Etrafında 4 adet tığ ve bir tepelik mevcuttur. Kapak içleri kâğıt kaplıdır.

Resim 13: Örnek13, Envaru't-Tenzil ve Esrâru't-Te'vil, 1126/1714, Balikesir Mutasarrıf Ömer Ali Bey YEK, 204, Ön ve Arka Kapak.

Değerlendirme: Ketebe tarihi 1126/1714 olan cilt; tezyinatına göre değerlendirildiğinde Anadolu Selçuklu özelliğini taşımaktadır. Muhtemelen cilt muhdestir.

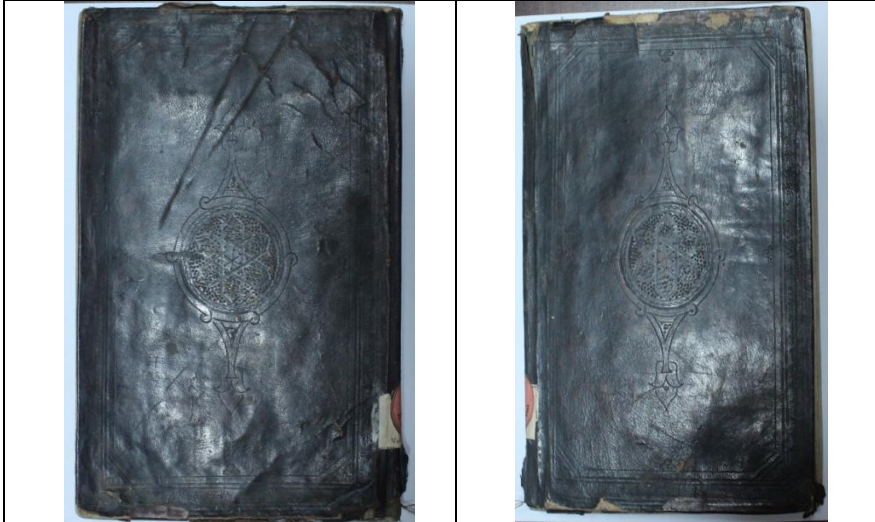
Örnek Nu: 14	Envanter Nu: 696	Resim Nu: 14
Eserin Adı: el-Misbâh		
Dil: Arapça	Konusu: Retorik ve edebi eser koleksiyonları	Ketebes (Tarihi): -
Ölçüler:	Cilt ve Kâğıt: 265x175mm	Yazı Ölçüsü: 220x125mm
Yazı: Nesih	İnceleme Tarihi: 06.12.2017	Malzeme ve Rengi: Kahverengi Sahtiyan
Varak (Yaprak Sayısı): 157		

Bugünkü Durumu: Eserin sonu eksiktir.

Cildin ön ve arka kapakları iyi durumda olup köşelerinden ufak hasarlar görmüştür fakat sertâb ve miklebi mevcut değildir. Ön kapak ve arka kapak aynı tarzda yapılmıştır.

Kapak zencirekleri, 70 mm genişliğinde ters ve düz post-samarrâli şeklindedir. Kapak köşebentleri üçgen formdadır. İçleri, 3 adet dairesel formda motif ve altın kakma noktalarla tezyin edilmiştir. Kapak şemseleri, 65 mm çapında yuvarlaktan ovale geçiş hazırlıklı tarzdadır. İçleri, aralarında altın kakma noktalar ve gülçeler bulunan 6 kollu yıldızdan türeyen geometrik tasarımla tezyin edilmiştir. Salbekler 50 mm uzunluğunda şemseden üçgen formda uzanmakta ve uçları tepeliklidir, belirli yerlerinde altın kakmalar yer almaktadır. Kapak içleri kâğıt kaplıdır.

İ
S
T
E
M
32/2018

Resim 14: Örnek14, El-Misbâh, .../..., Balıkesir Mutasarrıf Ömer Ali Bey YEK, 696, Ön ve Arka Kapak.

Değerlendirme: Kütüphane tarafından ketebesini tespit edilemeyen cildin, yuvarlaklardan ovale geçiş örneği olan şemsesi göz önüne alındığında; şemse zeminin ve köşebentlerinin altın kakmalarla tam zemin olarak doldurulmasından yola çıkarak eserimizi 14.yüzyılın ilk çeyreğine tarihlendirebiliriz.

Örnek Nu: 15	Envanter Nu: 452	Resim Nu: 15
Eserin Adı: el- Vâfiye fi Şerhi'l-Kâfiye		
Dil: Arapça	Konusu: Afro-Asyatikdiller, Sami dilleri	Ketebesini (Tarihi): -
Ölçüler:	Cilt ve Kâğıt: 170x113mm	Yazı Ölçüsü: 115x60mm
Müellifi: el-Hasan b. Muhammed el- Esterâbâdi (645-715 / 1247-1315)		
Yazı: Arap-Talîk	İnceleme Tarihi: 06.12.2017	Malzeme ve Rengi: Kahverengi Sahtiyân
Varak (Yaprak Sayısı): 214		

Bugünkü Durumu: Ciltte çok fazla bir yıpranma söz konusu değildir. Ön ve arka kapak aynı tarzda yapılmıştır. Kapak zencirekleri, 50 mm genişliğinde düz bordür tarzındadır. Kapak köşebentleri üçgen formdadır.

Kapak şemseleri, 70 mm çapında yuvarlaklardan ovale geçiş hazırlıklı tarzdadır. İçleri 4 kollu yıldızdan türeyen geometrik motiflerle ve üçerli kakmalarla tezyin edilmiştir. Şemsenin etrafı 6 adet tıgla çevrilmiştir. Şemsenin iki ucundan tepelik formunda 25 mm uzunluğunda salbekler görülmektedir. Salbekler şemseye üçgen formda oluşturulmuş motifle bağlanmıştır.

Resim15: Örnek15, el- Vâfiye fi Şerhi'l-Kâfiye, .../..., Balıkesir Mutasarrıf Ömer Ali Bey YEK, 452, Ön ve Arka Kapak.

Değerlendirme: Kütüphane tarafından ketebesini tespit edilemeyen cildin di-

ğer kütüphanelerdeki eserlerle karşılaştırması yapıldığında gerek salbek gerekse şemse üzerindeki kakmalardan yola çıkarak eseri 13.yüzyıl başları ve 14.yüzyıl ilk çeyreğine kadar tarihlendirilmek mümkündür.

Örnek Nu: 16	Envanter Nu: 681	Resim Nu: 16
Eserin Adı: Hakâ'iku'l-Manzûme		
Dil: Arapça	Konusu: İslam	Ketebes (Tarihi): -
Ölçüler:	Cilt ve Kâğıt: 235x160mm	Yazı Ölçüsü: 190x100mm
Müellifi:Mahmûd b. Muhammed el-İfsincî (627-671/1230-1272)		
Yazı: Nesih	İnceleme Tarihi: 06.12.2017	Malzeme ve Rengi: Kahverengi Sahtiyan
Varak (Yaprak Sayısı): Kütüphane tarafından tespit edilmedi		

Bugünkü Durumu: Cildin bazı yerlerinde yırtılmalarla birlikte cilt üzerinde bombeler de görülmektedir. Mikleb bulunmamaktadır. Ön ve arka kapak şemse tarzları aynı olmasına rağmen tezyinleri farklıdır.

Kapak zencirekleri, 10 mm kalınlığında ince ve geniş sarmallı bordür şeklindedir.Kapak köşebentleri xxx ile oluşturulan üçgen tarzında yapılmıştır.

Ön kapak şemsesi, 100 mm uzunluğunda 65 mm çapında mekik şemse tarzındadır. Mekik şemsenin içine iki şeritle bölünmüş ve şeritlerin ortasına baklava dilimi tarzında geometrik bir motif yerleştirilmiştir. Bu geometrik motifi içi ise gülçelerle tezyin edilmiştir. Ön kapak şemsesinin ucunda ise 3 boğumdan oluşan bir salbek yer almaktadır.

Arka kapak şemsesi, 104 mm uzunluğunda 66 mm çapında mekik şemse tarzındadır. Etrafı dilimli halkalarla çevrilmiştir.

İ
S
T
E
M
32/2018

Resim 16: Örnek16, Hakâ'iku'l-Manzûme, .../..., Balıkesir Mutasarrıf Ömer Ali Bey YEK,681, Ön ve Arka Kapak.

Değerlendirme: Kütüphane tarafından ketebesini tespit edilemeyen cilt, sade bir süsleme ile yapılmıştır. Eser görkemli ciltlerle yarışacak nitelikte değildir. Özellikle, küçük kalıplar kullanılarak basit tarzda yapılmış şemsesi ve şemse merkezine yerleştirilen süslemeler erken dönem özellikleri gösterir. Dolayısıyla cilt ketebesini en geç 15.yüzyılın başlarına tarihlenebilir.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Yapılan çalışma ile Balıkesir Mutasarrıf Ömer Ali Bey Kütüphanesi'nde yer alan Selçuklu ve Beylikler Dönemine ait olan 16 adet eserin özellikleri incelenmiş ve değerlendirme yapılmıştır. Balıkesir Mutasarrıf Ömer Ali Bey Kütüphanesi'nde bulunan yazma eserlerin ciltleri; deri, kumaş ve ebrû kullanılarak hazırlanmıştır. Çoğunlukla kahverengi ve tonları, vişneçürüğü, siyah renkli deriler kullanılmıştır. Temel olarak soğuk baskı tekniği ile uygulanan cilt tezyinatları şemseli ve şemsiz olmak üzere uygulanmış olup, şemse formları da salbekli ve salbeksiz olarak kullanılmıştır. Hazırlanan şemselerin içerisinde çoğu zaman hatayi grubu motifler tek bir noktadan çıkan helezonlar ve sarmal dallarla serbest kompozisyon özelliklerine uygun olarak tezyin edilmiştir.

Bu çalışmada yazma eserlerin cilt özelliklerine ayrıntılı bir şekilde değinilmiş, fotoğraflarla yazmaların cilt ve tezyinat özellikleri açıklanmıştır. İncelenen yazma eserlerin hepsi sahtiyandır. Bu ciltlerden 16'sı da şemselidir. Eserlerden 6 tanesi düz yuvarlak şemseli (ör. 2,4,5,10 ön kapak,11,13 ön kapak), 2 tanesi dilimli yuvarlak şemseli (ör. 3,10 arka kapak,), 2 tanesi düz yuvarlakta ovale geçişe hazırlıklı tarzdadır. (Ör. 14,15), 6 tanesi mekik şemseli (ör.1 arka kapak,6,8,9,16 arka kapak,12), 2 tane cilt kapağı ise dilimli oval tarzındadır. (ör.1 ön kapak,7)

Cilt kapaklarındaki zencirekler; Prof. Dr. Ahmet Saim Arıtan'ın "Anadolu Selçuklu ve Bu Üslubu Taşıyan Ciltlerde Zencirek Tipolojisi Denemesi" adlı makalesine göre değerlendirdiğimizde yaklaşık 5 farklı gruptan söz edilebilir. Bunlardan ilki ters düz post samarralı (Ör. 3,7,14), ikincisi; ince ve geniş sarmallı (ör. 2,4,16), üçüncüsü; muhtelif geometrik geçmeli (ör. 11,12,5), dördüncüsü; düz cetvel (ör. 1,15) ve sonuncu grubumuz ters ve düz tepeliklerin yan yana gelmesi ile oluşan (ör. 8,6) şekilde tezyin edilmiştir.

Köşebentler genelde üçgen formlu olup bazı örneklerde altın kakmalar göze çarpmaktadır. Ciltlerin 4 tanesi miklebli 12 tanesi miklebsizdir.

Sonuç olarak denebilir ki bu çalışma ile Balıkesir Mutasarrıf Ömer Ali Bey Kütüphanesi'nde bulunan Selçuklu ve Beylikler Dönemi üslubundaki ciltler kapsamlı olarak incelenerek, eserler görselleri ile günışığına çıkarılmıştır. Söz konusu yazma eserlerin cilt tezyinatlarının, kompozisyon özellikleri fotoğrafları çekilerek tasvirleri yapılmıştır. Daha önce bu yazma eserlerle ilgili başka bir çalışma olmamasından dolayı yapılan çalışma önem kazanmaktadır. Böylece bin yıllık bir geçmişe sahip olan bu yazma eserlerin, gelecek kuşaklara aktarılması konusunda bir köprü kuracak önemli bir netice elde edilmiştir.

Kaynaklar

- » Arıtan, Ahmet Saim, "Anadolu Selçuklu Cilt San'atının Özellikleri", *II. Milli Selçuklu Kültür Medeniyeti Semineri Bildirileri*, Konya,1993.
- » _____, "Anadolu Selçuklu Ve Bu Üslubu Taşıyan Ciltlerde Zencirek Tipolojisi Denemesi", *İstem*, Konya, 1 (2003).
- » _____, "Anadolu Selçuklu Cilt Sanatı", *Türkler Ansiklopedisi*, Ankara, 2002.
- » Binark, İsmet, "Türk Kitapçılık Tarihinde Cilt San'atı", *Türk Kültürü Dergisi*, Ankara, 36 (1965).
- » Derman, Uğur, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Ders Notları*, İstanbul,2005.
- » Develioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, İstanbul,2001.
- » Özen, Mine Esiner, *Yazma Kitap San'atları Sözlüğü*, İstanbul,1985.
- » _____, *Türk Cilt Sanatı*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları,Ankara,1998.
- » _____, "Klasik Cilt Sanatımızın Bazı Özellikleri", *Antika*, Sayı:25, İstanbul, 1987.
- » Özönder, Hasan, *Ansiklopedik Hat ve Tezhip Sanatları Deyimleri Terimleri Sözlüğü*, Konya,2003.
- » Tanındı, Zeren, *Başlangıcından Osmanlı'ya Tezhip Sanatı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları,Ankara,2009.
- » Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, Ömer Ali Bey Kütüphanesi Tarihçesi, 20.05.2018 tarihinde <http://www.omerlibey.yek.gov.tr/#> adresinden alındı.